

Гроші в нашому житті

Бібліотечний урок

З досвіду роботи
бібліотекаря
фінансово-економічного ліцею
Марехи В.О.

м. Дніпропетровськ, 2015

Мета. Дати уявлення сутності грошей, їх ролі в повсякденному житті; ознайомити учнів з основними елементами культури ставлення до грошей; обговорити питання моральності, які виникають при поводженні з грошима; пояснити необхідність грошей, сприяти формуванню моральної позиції при вирішенні грошових питань.

Обладнання:

- Книжкова виставка «Цікава країна Економіка»,
- мультимедійна презентація «Гроші в нашому житті».

Доброго дня всім присутнім! Сьогодні я пропоную вам поговорити про гроші. Гроші, товари, ціни... Щодня ми чуємо та промовляємо ці слова. Чому ж це так, як ви вважаєте? (*Відповіді дітей*).

Так, гроші потрібні кожен день, ми всі залежимо від них. Гроші визначають як достаток окремої сім'ї, так і добробут держави в цілому. Всі ви з дитинства знаєте, що гроші завжди потрібні і частіше всього їх, на жаль, не вистачає.

Сьогодні у нас бібліотечний урок на тему «Гроші в нашому житті». Давайте спробуємо простежити історію грошей, з'ясувати, **що ж таке гроші**. Чи завжди вони були і коли з'явилися? Які вони бувають і як з ними поводитися, щоб вони були надійними і вірними помічниками.

Коли точно з'явилися гроші, нам не відомо. Хто їх винайшов, теж не відомо. Вчені міркують, що це сталося близько 4-6 тисяч років тому, в ті часи, коли виникла необхідність обміну надлишками потрібних харчів та предметів побуту. Але як обміняти глиняний горщик на курку, наприклад? Або зерно на зброю? Ви вважаєте, це просто? Давайте спробуємо.

(Проводиться гра. Всім присутнім роздаються картки із зображеннями різних предметів, де зазначено, на що їх можна обміняти і що потрібно виміняти. На гру відводиться 10 хв.)

Сподіваюсь, ви зрозуміли, що обмін – не таке просте діло. Довго маялись наші предки, доки не зрозуміли: потрібно вибрати з товарів якийсь один і порівнювати з ним цінність інших. Такий товар грішми ще не був, але роль їх якийсь час виконував вдало. Перші згадки про гроші є в давніх пам'ятках писемності, найдавнішій з яких 4,5 тис. років. Клинописний текст на глиняній табличці із Дворіччя (південь сучасного Ірану) повідомляє про плату у вигляді обумовленої мірки срібла.

В різні часи в різних країнах і народів роль грошей виконували натуральні гроші (хутро, сіль, какао-боби, чай, худоба, камені та інше). У багатьох народів роль грошей виконували свійські тварини. Худобу

рахували по головам. Від кількості голів залежало багатство. **Давні римляни промовляли слово «голови» як «капітал».** Звідсіль і пішло поняття «капітал», що означало «головне майно». Але не тільки худоба була головною й єдиною грошовою одиницею в давні часи. Наприклад, у Китаї в давнину функцію грошей виконували дрібні знаряддя праці.

В Єгипті у багатьох африканських племенах розраховувалися золотими, срібними і мідними браслетами (від останніх часто відламували менші шматочки, щоб заплатити більше або менше). Ефіопи в якості грошей визнавали лише злитки солі або худобу (такі «живі гроші» і зараз цінуються в деяких племенах). При колонізації Америки в 16 ст. на роль грошей висувалися такі товари, як тютюн - у Вірджинії, цукор - в Меріленді, боброві шкури - у Нью-Йорку, какао - в Мексиці. **А от ескімоси могли виміняти будь-що на хутро.** У часи Петра I в Росії хутро теж називали «м'яким золотом».

Жителі Ісландії до 15 ст. використовували як гроші рибу. Наприклад, підкову можна було купити за 1 рибку, черевики коштували 3 рибки, а бочка олії - 120 рибин. До 20 ст. на острові Калімантан грішми слугували черепи корів, а на Соломонових островах - людські. У Монголії функції платіжних засобів виконували особливі «цеглини» масою близько кілограма, які були спресовані з листя певних рослин, просоченого телячою кров'ю. Племена Нової Гвінеї виготовляли традиційні «свинячі гроші» - нанизані на нитку ікла та хвосту свиней, зуби собак, кенгуру і дельфінів, пір'я райських птахів та папуг. До речі, пір'я папуг використовуються в Новій Гвінеї до цього часу для викупу за наречену.

А ось ще незвичайна грошова одиниця - рай. Виявляється, це не тільки чудове й затишне місце на небі, але й найбільша й дивна форма кам'яних грошей, які використовуються на острові Яп, що розташований у західній частині Тихого океану. Вони являють собою величезні кам'яні кола діаметром до трьох з половиною метрів і вагою близько п'яти тон. Монети лежали перед домом володаря як свідоцтво його багатства.

Та проблема була в тому, що один товар, який використовувався як гроші, не був схожий на інший, і, як правило, його не можна було поділити на частини. **Англійський капітан Верні Камерун після повернення з Африки розповідав про те, як він купував човен, щоб переправитися через озеро.** Для цього йому прийшлося обміняти дріт, який у нього був, на сукно, сукно на бивні слона, і тільки після цього бивні він поміняв на човен. На цей обмін пішло майже десять днів.

Також виникали проблеми, коли потрібно було поїхати в далекі подорожі в інші країни, де хутро, наприклад, аж ніяк не сприймалося в якості грошей. Приїхавши на Фіджі, ескімос ніяк не міг конвертувати своє хутро в

тамтешні гроші - мушлі. Тож не дивно, що виникла потреба в загально вживаному міжнародному грошовому еквіваленті.

З часом роль загального обмінного товару закріпилася за благородними металами – золотом і сріблом. Чому, як ви вважаєте? *(Відповіді учнів)*.

Так, вони легко перетворюються в зливки, діляться на частини та мало зношуються. **Натуральні гроші пройшли довгий історичний шлях, поки у 9 ст. до н.е. їх не почали замінювати металевими грошима.** Уперше їх ввів в обіг легендарний спартанський цар Лікурґ, який заборонив користуватися іншими грошима, крім металевих, що були багатокутними за формою і дуже важкими. Приблизно у 7-6 ст. до н.е. з'являються металеві гроші в Китаї у формі мініатюрних знарядь праці (ножі, ножиці тощо) та в малоазіатській державі Лідії на березі Егейського моря, де було виготовлено металеві монети круглої форми.

Перші лідійські монети, за образом і подобою яких стали чеканитися монети багатьох інших країн світу, виготовлялися з електрона (електрум в старовину) – природного сплаву золота і срібла різних з'єднань (іноді до 39 % срібла). Монети різного номіналу відрізнялися виключно розміром і вагою.

Стародавній Елладі більше сподобалися монети зі срібла, а золото для чеканки монет переважало в стародавньому Римі.

Вперше гроші стали називати *монетами* на честь богині Юнони. «Юнона» римською - Монета. До речі, «монета» латиною означає *порадниця*. У центрі Риму на Капітолії височів храм Юнони - Монети. На монетному дворі біля храму карбувалися металеві гроші, які називали «монетами» за місцем їх народження.

Монети виготовляли не лише для готівкових розрахунків, а й «на пам'ять». Були і монети «на смерть», «відпущення гріхів» Папи Римського, «на день народження» тощо.

Монета – це зливок металу, який має такі властивості: міцність, компактність, подільність. Монети були чи не єдиним засобом масової інформації свого часу. Мовою символів і знаків, зрозумілою для сучасників, вони розповідали про могутність правителів, називали їхні імена і демонстрували їх зображення, показували кордони володінь, визначали місце цих правителів у цілісній системі.

На монетах можна побачити зображення архітектурних споруд, різноманітних скульптур та зразків живопису, портрети видатних особистостей різних часів і народів. Кого лише не зображали на монетах - королів і президентів, свавільних диктаторів і улюблених народних героїв, видатних учених і геніальних письменників. Деякі з них зробили щось

корисне для своєї країни або для усього світу. Однак часто ці люди були відомі лише в рідній державі.

Перші монети, з якими познайомилися давні народи на теренах сучасної України, були грецькі та римські. Довгий час Київська Русь обходилася без власних грошей, використовуючи замість них спочатку худобу, а потім хутра цінних хутрових звірів. Скажімо, грошова одиниця «ногата» була шкурою соболя з чотирма ногами – хутро ногате. Майже рівна ногаті *куна* – це зимове хутро звіра будь-якої цінної породи, здебільшого соболя, але не вся шкура, а лише спинка з передніми лапками.

За князя Володимира у 10 ст. з'явилися власні монети із золота та срібла («златник» і «срібляник») із зображенням тризуба – знаку київських князів. Випуск власної монети ознаменував суверенність української держави. Монети з надписом «Ярославле срібло» відносяться до правління Ярослава Мудрого. На монеті було відображення святого Георгія.

Монголо-татарська навала, а потім утворення Великого князівства Литовського і Речі Посполитої сприяли появі в Україні інших монет. **У цей час у торгівлі використовувалися срібні зливки визначеної ваги – гривні.** Гривну можна було рубати або різати на частини, звідсіля й назва – рубль («рубаний») або карбованець, тобто «різаний».

Сама назва «гроші» з'явилася 1192 року, коли венеціанський дон Анрі Дондоло ввів в обіг «денаріус гроссус», або «динарій великий». Потім прикметник «великий» дав назву грошам середньовіччя – грошену. Празький гріш Вацлава, що карбувався на початку 16 ст., важив близько 3, 5 грамів. Згодом гроші стали ще легшими. Так поступово гріш перетворився на дрібну монету. У формі множини слово «гроші» в українській мові зберегло свою вагомість і дотепер позначає паперові та металеві еквіваленти вартості.

Слово «деньги» російською мовою прийшло від слова «деньга». Так називалася срібна монета, яку чеканили в роки правління Дмитра Донського. Пізніше замість деньги в обертанні з'явилась копійка, але назва зосталася.

А назву копійки пов'язують із зображенням на срібній монеті Московського князівства Святого Георгія на коні і зі списом (*копьем – рос.*) в руці. Копійка стала основною розмінною монетою на Русі.

Курйозний факт з історії: російська імператриця Єлизавета Петрівна нагородила Михайла Васильовича Ломоносова за оду, що їй дуже сподобалася, премією в дві тисячі карбованців. Премію виплатили мідними монетами, загальна вага яких була більше трьох тон. На перевозку цієї «премії» знадобилося декілька возів. Чи зрадів поет такій премії?!

Так, металеві гроші не завжди були зручні. Та коли наприкінці XII ст. венеціанський купець Марко Поло повернувся на батьківщину після довгої мандрівки Китаєм і розповів, що в Китаї платять за товари «папірцями з

печаткою», йому не повірили. Тільки у XVII ст. паперові гроші розійшлися в більшості європейських країн.

В Росії паперові гроші з'явилися у 18 ст. Їхня назва «асигнації» йшла від латинського слова «асигнацію» - «призначення», тобто «призначити», «ввести в обіг». **Ввела в обіг паперові гроші Катерина II: «Своїм найвеличнішим Указом велю по всій Русі ввести в обіг такі гроші, щоб зручними були в користуванні, легкими й не дзвеніли».** Портрет Катерини II прикрашав купюру у 100 карбованців, звідси й назва «катеринка». Цю банкноту ви можете побачити в нашій музейній експозиції.

Для грошей, як і для їх назв, немає кордонів. **Назва американського долара, наприклад, пішла від слова «талер».** Так називалась срібна монета, яка чеканилась спочатку в Німеччині, а потім і в інших країнах Європи. **До речі, американська валюта, крім німецького ім'я, має ще й російське «обличчя»:** рисунок банкноти в 1 долар виконав російський художник Сергій Макаронський.

Крім американців, мешканці 11-ти інших країн називають свою валюту словом «долар». Не тільки французи, але й мешканці ще семи держав називають власну валюту – «франк». **Та згодом європейські держави прийшли до висновку необхідності єдиної грошової одиниці, так званого «євро».** До того ж, за думкою багатьох економістів, паперові гроші застаріли.

Після трьох етапів розвитку грошей (перший – мультитоварний, коли роль грошей виконували найбільш значущі для тієї чи іншої території товари; другий – монотоварний, коли роль грошей закріплюється за золотом (або сріблом); третій – пов'язаний з паперовими грошима) настав четвертий етап, сучасний, який характеризується появою електронних грошей. **В наш час у багатьох країнах сучасна людина може практично кожен день обходитися без готівки, її замінюють пластикові картки, по суті – це електронні гроші.**

Отже, ми дуже коротко спробували прослідити історію грошей від їх з'явлення до сьогодення. Тепер ви можете собі уявити, що такі звичні нам гроші – не така вже й проста річ. З'явлення грошей було не менш важливим для розвитку людства, ніж винахід парової машини, залізної дороги чи телефону. Ніякі машини не в змозі виконати стільки роботи й зберегти стільки людських сил, як гроші. Але в той же час гроші викликають запеклу боротьбу за володіння ними, до того ж боротьбу нещадну. Жага грошей доводить людей до злочинів, розвиває ненаситність, скупість, перетворює накоплення грошей в життєву ціль. Скільки смертей, скільки горя пов'язано з жагою грошей!

Ось як сказав про гроші давньогрецький драматург Софокл: «Ничто не содействует в такой мере, как деньги, установлению среди людей дурных законов и дурных нравов, деньги поселяют раздоры в городах и изгоняют людей из жилищ, деньги обращают людей самых благородных ко всему постыдному и гибельному для человека, они же научают извлекать из всякой вещи только зло и беззаконие».

От такий парадокс: з однієї сторони гроші – великий винахід людства, без якого неможливий прогрес, з другої – це зло, від якого тільки лихо й нещастя.

Гроші сьогодні – не лише заробітна платня, а й предмет мрій, реальна можливість досягти своєї мети, вирішити певні проблеми тощо. Гроші стали визначальним показником успіху і самодостатності людини. Сила тепер не просто в знанні, а в знанні, серед іншого, як заробити, добути гроші, капітал, багатство.

Та чим би ви не займалися у майбутньому, пам'ятайте, що самі дорогі речі не мають ціни. Наприклад, здоров'я. Не економте на здоров'ї. Пам'ятайте, що за гроші не купиш гарний настрій. Або повагу оточуючих. Або любов близьких. Не обідняйте себе, намагаючись все виміряти грішми. Прислухайтесь до думки французького письменника Жана де Лабрюйера: «Багатству деяких людей не слід заздрити: вони здобули його такою ціною, яка нам не по кишені, вони пожертвували ради нього спокоєм, здоров'ям, честю, совістю. Це надто дорого».

Гроші самі по собі не приносять нещастя, все обумовлюється ставленням до них людини. Загальну мову з грішми можна знайти, якщо не робити накопичення їх змістом всього свого життя і тим паче не використовувати для цього нечесні методи.

Культура поведження з грошима – частина загальної культури людини. Вона в здоровому ставленні людини до грошей і повинна виховуватися з дитинства та бути основою стосунків між людьми.

А щоб не страждати від нестачі грошей і не попадати в повну від них залежність, непогано було б дотримуватися таких порад:

1. Не соромтесь вести грошові підрахунки. Це завжди робили навіть видатні люди, у яких не бракувало грошей.

2. Але все ж підрахунки краще вести не на людях, а наодинці з собою, бо це ваша особиста справа.

3. **Плануйте свої витрати.** Будьте розумні у витратах, допоки ви не так багаті, щоб задовольняти всі свої бажання.

4. Але ніколи не економте на турботі про своїх близьких! Навіть невеличкі подарунки порадують їх, крім того, порадують вас: подарунки приємно як одержувати, так і дарувати.

5. **Намагайтеся не влязати в борги!** «Ніколи і нічого не просіть, - каже один з головних героїв роману Булгакова «Майстер і Маргарита». – Ніколи і нічого, і особливо у тих, хто сильніше за вас».

6. У скрутних становищах намагайтеся знайти рішення, не поспішайте роздратовуватися чи скаржитися.

7. **У старовину купці промовляли:** «Денежку наживай, да честь не продавай», та ще: «Превыше всего прибыль, а честь – выше прибыли». Хай цей девіз стане й вашим девізом у житті.

Я вважаю, що наш урок стане вам у пригоді передусім тому, що ви тепер трохи інакше будете дивитися на гроші. Може колись, ставши зовсім дорослими, ви згадаєте нашу розмову і будете намагатися розумно й чесно заробляти й витратити гроші. **Отже як сказав майже 400 років тому Френсіс Бекон: «Гроші – дуже поганий хазяїн, але дуже вірний і потрібний помічник!».**

Хочу привернути вашу увагу до виставки «Цікава країна Економіка». Нещодавно наш фонд поповнився чудовою книгою «Економіка для всіх» Петра Єщенка. Ця книга буде в пригоді всім, хто цікавиться запитаннями, що таке ідеальне суспільство, як подолати корупцію тощо, а особливо буде корисною для майбутніх економістів.

Дякую за увагу!

А зараз я пропоную вам пограти: у кожного з вас на столі картка, на якій написана частина прислів'я. Знайдіть свою пару, зіставте все прислів'я цілком і прочитайте всім.

*Денег кури не клюют.
Без копейки рубля не бывает.
Захочешь добра – посыпь серебра.
С деньгами мил, без денег постыл.
Не хвались серебром, хвались добром.
Без нужды живет, кто деньги бережет.
Долго спать, с долгом вставать.
И слова не скажи, только грош покажи.
Есть грош, будет и рожь.
Денежка не бог, а бережет.
Через золото слезы льются.
Без денег сон крепче.
Тот мудрен, у кого карман ядрен.*

Так, природа грошей достатньо складна, про це в свій час Уільям Гладстон, прем'єр-міністр Великобританії, промовив: «Любов і та не звела з розуму стількох людей, скільки мудрування про сутність грошей». Здається, гроші створені людиною, але поводяться інколи як природна стихія. Підприємцям відомо: якщо справа стосується грошей, неможливо врахувати всі несподіванки. А грошовий обіг – такий тонкий механізм, що враховувати в роботі з ним потрібно все. Це, звичайно, неможливо. Тому часто кажуть, що гроші потрібно відчувати.

Про гроші, про те, як з ними поводитися, написано немало наукових праць. В багатьох літературних творах герої також розмірковують про гроші, демонструючи нам своє відношення до них. Зараз я пропоную трохи розважитися і відповісти на запитання літературної вікторини.

1. Наївному герою якого твору порадили: «... на цьому полі викопай ямку, скажи 3 рази «Крекс, фекс, пекс», положи в ямку золотий, засип землею, зверху посип сіллю, полий гарненько і йди спати. Вранці з ямки виросте невеличке дерево, на якому замість листя будуть висіти золоті монети»?

(О. Толстой «Золотий ключик» - Буратіно)

2. У якому творі і хто розмовляв таким чином:

« - Скарб – це такі гроші й коштовності, які люди в землю сховали. Розбійники різні.

- А навіщо?

- А навіщо ти кісточки в садку закопуєш та під піч пхаєш?

- Я? Про запас.

- От і вони про запас.»

(Е. Успенський «Про дядю Федора» - кіт Матроскин і пес Шарик)

3. Які гроші були в царстві царя Гвідона?

(Золоті.

«...а орехи не простые.

Все скорлупки золотые.

Из скорлупок льют монету

Да пускают в ход по свету»))

4. Хто і в якому творі часто повторював: «Піастри! Піастри!»?

(Папуга Флінт з «Острова скарбів» Р. Стивенсона)

5. Хто і з яких обставин посміхнувся, побачив гроші, і сказав: «Негідне сміття, і навіщо ти мені тепер? Всю купу золота я охоче віддав би за любий з цих копійчаних ножів. Мені нікуди тебе діти. Так іди ж на дно морське»?

(Робінзон Крузо, герой книги Д. Дефо)

Література

1. Білоусов Є. Оповідання про маленьку Копійку та велику Гривню [Текст] / Є. Білоусов. – Дніпропетровськ: Дніпрокнига, 2001. – 159 с.
2. Деньги в нашей жизни [Текст] // Позакласний час. – 2007. - №9. – С.45 - 48.
3. Деева Н. Бюджетна абетка. Розмова з маленькими про головне [Текст] / Н. Деева, Т. Недосєкіна. – Дніпропетровськ: Дніпрокнига, 2004. – 242 с.
4. Швед Г.І. Гроші – набута річ [Текст] / Г.І. Швед // Шкільна бібліотека. – 2010. - № 8. – С.113 - 116.